

Robert Brandom's Inferential Interpretation of the Degrees of Perceptual Clarity in Leibniz

Mojtaba Bonvarineghad | Muhammad Asghari

¹ Corresponding Author: Ph.D Student in Philosophy, Department of Philosophy, University of Tabriz, Iran. Email: ramanbonvari@gmail.com

² Professor, Department of philosophy, University of Tabriz, Tabriz, Iran. Email: m-asghari@tabrizu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received: 20 October 2025
Accepted: 12 November 2025
Published: 27 December 2025

Keywords:
Robert Brandom, Leibniz,
Monad, apperception, expressive
Domain

ABSTRACT

In this paper, drawing on Leibniz's works and Robert Brandom's inferentialist reading in his 1981 essay "*Leibniz and Degrees of Perception*," the concept of perception, its degrees of clarity, and the relation between these degrees and apperception (consciousness) in Leibniz's philosophy are examined, along with their role in the individuation of monads. The main issue explored is the function of perceptual clarity in differentiating monads and the relation between clarity of perception and consciousness. In other words, if all perceptions are in some sense distinct, why are not all monads equally conscious? Brandom's view, through his inferentialist interpretation of perception and the introduction of the notion of a "*discursive domain*," treats perceptions as inferentially contentful, considering greater inferential richness to constitute greater distinctness of perception. On this basis, a model emerges that, while preserving the principle that each monad represents the entire world, explains the varying degrees of monadic consciousness and the distribution of expressive content among them. Furthermore, in this model, apperception (consciousness) is regarded as a higher-order perception that determines the content of lower-order perception; thus, consciousness is conceived as an expanded form of perception, and not every distinct perception is necessarily conscious. Ultimately, this study offers a model for understanding the difference between perception and consciousness, clarifies certain interpretive ambiguities in Leibniz's philosophy, and responds to objections such as the problem of "bare monads."

Cite this article: Bonvarineghad, M. & Asghari, M. (2025). Robert Brandom's Inferential Interpretation of the Degrees of Perceptual Clarity in Leibniz. *Shenakht*, 18 (90/4), 9-31.
<http://doi.org/10.48308/kj.2025.242090.1372>

Extended Abstract

This article offers a systematic reconstruction and defense of an inferential reading of Leibniz's doctrine of perception and degrees of perceptual distinctness, drawing on Robert Brandom's influential essay "Leibniz and Degrees of Perception." The core question addressed is how, within a metaphysics of monads that all represent the same world, individual monads nevertheless differ and acquire identity; and, connectedly, how the degrees of perceptual distinctness relate to consciousness or "inner awareness." The guiding thesis is that degrees of distinctness are best understood in terms of an inferentially articulated notion of content—what the article calls the "expressive domain" of a perception—so that greater distinctness just is a matter of a perception making more determinate, structured inferential commitments available. On this basis, the paper proposes an integrated account on which consciousness is a higher-order, content-specifying perception that depends on, but does not coincide with, distinctness at the first-order level. This framework preserves Leibniz's principled claim that each monad represents the whole world while explaining (i) individuation by differences in how that world is represented and (ii) the layered relation between distinctness and consciousness.

The point of departure is a concise reconstruction of Leibniz's representational metaphysics. For Leibniz, monads are simple, immaterial, imperishable "atoms of nature," individuated by their perceptions and appetitions; there is, in things, nothing but simple substances and in them nothing but perception and striving. Each monad represents or "expresses" the entire universe from its own point of view: representation is intrinsic to monadic nature and cannot be restricted to a mere subset of things. Yet not everything is represented with equal clarity; rather, monads differ by the degree of distinctness with which they apprehend aspects of the same totality. This gradation grounds a familiar threefold hierarchy of bare monads, animal souls, and rational souls, corresponding to ascending capacities for sensation, memory, reflection, and discursive thought. Individuation, on this picture, is tied not to what is represented (since all represent the whole) but to how—and how distinctly—it is represented.

Against this background, the article isolates a persistent tension in Leibniz's texts. On the one hand, he insists that not all perception is conscious; consciousness does not extend to every perception, and bare monads in particular remain in a state of confused, dim awareness. On the other hand, he links consciousness closely to distinctness by suggesting that sufficiently distinct perceptions are the necessary condition for awareness. The problem, then, is to articulate how degrees of distinctness can structure the whole landscape of perceiving—conscious and non-conscious—without collapsing distinctness into awareness or, conversely, divorcing them so thoroughly that the explanatory role of distinctness in the economy of mind is lost.

Brandom's proposal is to construe distinctness in inferential-semantic terms. The key idea is the "expressive domain" of a perception: each particular perceptual state expresses a set of accidental features (accidents) or determinations such that, from the occurrence of that state, further claims about the represented object and the world can be drawn. Distinctness varies with the richness and structure of this set of inferentially licensed determinations. Thus two perceptions differ in degree when the expressive domain of one properly includes that

of the other: the perception with the larger, better-structured set is more distinct because it affords more discriminations and excludes more alternatives. This reframes the question “What is it for a perception to be more distinct?” as “What further truths can be inferred from taking that perception to obtain?”

A familiar toy example helps: let P1 represent an object as red, P2 as cubic, and P3 as red-and-cubic. P3's content includes what P1 and P2 already say and more; accordingly, P3 is more distinct because it discriminates the represented object from red spheres and green cubes that P1 or P2 alone would not exclude. In general, the more determinate one's expressive domain, the more fine-grained the discriminations—and the greater one's perceptual distinctness. This difference in the inferential power of single perceptions scales up: though every monad's total synchronous set of perceptions jointly covers the full array of accidents of its phenomenal world, the distribution of richer versus poorer perceptions across that set varies from monad to monad and across time, and it is precisely these internal patterns of distribution that individuate monads within a shared world.

A central payoff of Brandom's framework is a clarified relation between distinctness and consciousness. Consciousness is not identical to first-order distinctness; rather, it is a higher-order, content-specifying perception that “expands” a first-order perception by making its content more determinate in such a way that the expressive domain of the higher-order state properly includes that of the lower-order state. When a perception *p* gives rise, in the right way, to a second-order perception *p'* that specifies the content of *p*—so that *p'*'s expressive domain includes *p*'s—then *p* is conscious and *p'* is the awareness of *p*. In this model, awareness is a structural achievement within the inferential economy of perception: it is what happens when the content of a perception is taken up and further articulated by another perception, rather than a mysterious qualitative glow added from outside.

Two important consequences follow. First, while sufficiently distinct first-order perceptions are a necessary condition for awareness, they are not sufficient, because awareness requires the right kind of higher-order uptake. Second, consciousness can preferentially attach to perceptions that are, at a given moment, undergoing such higher-order elaboration—even if other, first-order perceptions with richer expressive domains remain unelaborated and hence non-conscious. This helps explain a phenomenological asymmetry that otherwise threatens Leibniz's picture: why we are often more aware of external objects than of our own bodily states, even if (as Leibniz sometimes intimates) bodily states might be, in themselves, represented with extraordinary richness. On the inferential model, awareness “follows the work” of higher-order specification, not the sheer mass of first-order content.

The article also shows how this approach preserves Leibniz's ambition to explain the individuation of monads without positing different worlds. In brief: the whole world is represented by every monad, but the internal distribution of richer and poorer perceptions, together with the patterns of higher-order expansion that generate awareness, differ. One monad may capture a given swath of the world's accidents in a small number of highly expressive perceptions; another may require many thinner perceptions to cover the same ground. Such differences in the “division of expressive labor” among a monad's perceptions, and in their dynamic elaboration across time, provide the materials for individuation.

A potential objection, prominently discussed in the secondary literature, concerns bare monads. Isn't it a category mistake to attribute inferential structure to wholly unconscious beings? The paper answers by distinguishing two levels of talk: inferential articulability from the perspective of a rational theorist versus first-personal operations of inference by a subject. Brandom's point is not that bare monads perform inferences; rather, their perceptual states can be described as carrying an expressive profile that would support inferences by a knower. In other words, the inferential order is "outside-facing," a matter of how the states represent and can be used in rational reconstruction, not a matter of inner, conscious reasoning. Bare monads thus represent without awareness and without "doing logic," but their states still fall under the same semantic constraints that, at higher levels, make awareness possible. This move avoids anthropomorphizing bare monads while retaining the unifying account of distinctness.

The result is an integrated picture. Representation is universal and total: every monad expresses the whole world. Distinctness is comparative and structural: a perception is more distinct when its expressive domain is larger and better organized, enabling finer discriminations. Awareness is higher-order specification: a perception becomes conscious when taken up and made more determinate by a further perception that includes it in its expressive domain. Individuation is dynamic and distributive: monads differ in how expressive content is spread across their total set of perceptions and in how those perceptions are elaborated into awareness. And the bodily awareness puzzle is defused by noting that consciousness tracks ongoing elaboration rather than the absolute richness of first-order content, allowing external objects to dominate consciousness despite the possible inferential richness of bodily perception.

By reframing Leibniz's distinction between confused and distinct perceptions as a difference in inferential power, the article both clarifies the explanatory role of distinctness in the metaphysics of monads and secures a principled link to consciousness without reducing one to the other. It thereby preserves the austerity of Leibniz's representational monism while meeting two interpretive desiderata: to locate a non-arbitrary measure for degrees of perfection or clarity and to explain consciousness within, rather than alongside, the architecture of perception. The inferential turn also scales to persistent interpretive pressure points: it makes sense of the hierarchy from bare monads to rational souls by treating awareness as a form of higher-order expansion rather than as a wholly separate faculty; it respects the universality of representation while providing an individuation criterion in terms of internal expressive distributions; and it answers worries about bare monads by keeping inferential structure on the side of semantic articulability rather than subject-centric inference. In this way, the account is faithful to the letter and spirit of Leibniz's texts while offering a conceptually tight framework for connecting degrees of distinctness, awareness, and monadic individuality.

تفسیر استنتاجی رابرت براندوم از درجات وضوح ادراکی در لاینینتس

مجتبی بنواری نژاد^۱ | محمد اصغری^۲

^۱ نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری فلسفه، گروه فلسفه، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: ramanbonvari@gmail.com

^۲ استاد، گروه فلسفه، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: m-asghari@tabrizu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۷/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۲۱ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۰۶	در این مقاله، با استناد به آثار لاینینتس و خوانش استنتاج‌گرایانه رابرت براندوم در مقاله‌ای با عنوان لاینینتس و درجات ادراک (۱۹۸۱)، مفهوم ادراک و درجات وضوح آن و نسبت این درجات با ادراک نفسانی (آگاهی) در فلسفه لاینینتس و نقش آن در تشخیص‌یابی موناها بررسی شده است. مسئله اصلی پژوهش نقش وضوح ادراک در تمایز موناها و نسبت میان وضوح ادراک و آگاهی است. به بیان دیگر، اگر همه ادراکات به نوعی متمایزند، چرا همه موناها به همان نسبت آگاه نیستند. دیدگاه براندوم، با تفسیر استنتاج‌گرایانه ادراک و طرح مفهوم «دامنه بیانی»، ادراکات را واجد بار استنتاجی می‌داند و غنای بیشتر محتوای استنتاجی را موجب تمایز بیشتر ادراک قلمداد می‌کند. براین اساس، الگویی شکل می‌گیرد که، ضمن حفظ اصل بازنمایی کل جهان توسط هر مونا، تفاوت درجات آگاهی موناها و نحوه توزیع محتوای بیانی میان آن‌ها را تبیین می‌کند. همچنین در این مدل، ادراک نفسانی (آگاهی) به عنوان ادراکی مرتبه بالاتر در نظر گرفته می‌شود که محتوای ادراک مرتبه پایین‌تر را مشخص می‌کند. بنابراین، آگاهی گونه‌ای ادراک بسط‌یافته است و هر ادراک متمایزی الزاماً آگاهانه نیست. در نهایت، این پژوهش الگویی برای فهم تفاوت ادراک و آگاهی ارائه می‌کند و، ضمن رفع برخی ابهام‌های تفسیری در فلسفه لاینینتس، به انتقاداتی نظیر مسئله موناهای عریان پاسخ می‌دهد.

استناد: بنواری نژاد، مجتبی. اصغری، محمد. (۱۴۰۴). تفسیر استنتاجی رابرت براندوم از درجات وضوح ادراکی در لاینینتس. شناخت، ۱۸ (۹۰/۴)، ۹-۳۱

DOI: <http://doi.org/10.48308/kj.2025.242090.1372>

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه شهید بهشتی

مقدمه

زمینه لاینیستی موضوع

مفهوم ادراک در فلسفه لاینیتس نقش محوری در توضیح هستی‌شناسی مونیستی او دارد. لاینیتس ادراک را نوعی بیان^۱ یا بازنمایی بسیاری از واقعیت‌ها در واحدی بسیط یعنی موناذ می‌داند. او برخلاف دکارت، که جهان واقعی را به دو قلمرو مجزا (امتداد و فکر) می‌شکافت، بر این باور بود که برای موجود بودن باید نوعی ادراک داشت و هیچ رابطه صرفاً زمانی یا مکانی نیست که فی‌نفسه ادراک نداشته باشد. مخلوقات تنها تا حدی به «موضوع» دسترسی دارند که ادراکاتشان به آن می‌پردازد اما همه موناذها کل جهان خود را بیان می‌کنند، هرچند نه به یک اندازه روشن و متمایز.

بنابراین فلسفه جهان در بنیاد خود متشکل از بی‌نهایت جوهر ادراک‌کننده است که به «طبیعتی بازنمایانه» مجهز شده‌اند و نمی‌توانند بازنمایی یا ادراک خود را تنها به بخشی از اشیا محدود کنند. بنابراین، این جوهرها همه دیگر جوهرها را بازنمایی می‌کنند، همراه با کل جهان فیزیکی، گذشته، حال و آینده. به اختصار، آن‌ها همه یک چیز را ادراک می‌کنند، یعنی کل جهان را (Leibniz, 1686, p. 51). در متافیزیک متأخر لاینیتس، موناذها، یعنی جوهرهای بسیط، غیرمادی و فناپذیر یا همان «اتم‌های طبیعت» (Leibniz, 1714, p. 3)، به مثابه آجرهای سازنده‌ای در نظر گرفته می‌شوند که همه واقعیت از آن‌ها ساخته شده است. ویژگی متمایز موناذها این است که آن‌ها ادراک می‌کنند و اساساً چیزی جز ادراک نیستند (و تابع نیرو یا میلی‌اند که گذار از یک ادراک به ادراک دیگر را پدید می‌آورد). لاینیتس در نامه‌ای مشهور به بورشر دِ وُلدر می‌نویسد: «... باید بگوییم که در اشیا چیزی جز جواهر بسیط [یعنی موناذها] و در آن‌ها چیزی جز ادراک و میل وجود ندارد» (Leibniz, 1989, p. 181).

باین حال، آن‌ها همه چیز را به یکسان ادراک نمی‌کنند. لاینیتس موناذها را به سه نوع تقسیم می‌کند. در پایین‌ترین سطح سلسله مراتب متافیزیکی او، «موناذهای عریان» یا «ساده» قرار دارند. موناذهای ساده موجودات زنده ساده‌ای همچون گیاهان و «انواع دیگری از موجودات زنده که کاملاً برای ما ناشناخته‌اند» را تشکیل می‌دهند (Leibniz, 1989, p. 539). مانند همه موناذها، موناذهای عریان نیز به نحوی ادراک دارند. باین حال، فرض می‌شود که آن‌ها کاملاً ناآگاه‌اند یا در وضعیتی از گیجی غالباً مغشوش به سر می‌برند. از این رو، لاینیتس در جایی می‌نویسد: «اگر در ادراکات ما چیزی متمایز یا، به اصطلاح، برجسته و پررنگ‌تر وجود نداشت، همیشه در حالتی از گیجی می‌بودیم. و این حالت موناذهای عریان است» (Leibniz, 1714: 216). خدا، موناذ اعلی، همه چیز را کامل یا، به تعبیر مورد علاقه لاینیتس، متمایز^۲ ادراک می‌کند، در حالی که ادراک‌های موناذهای مخلوق درجاتی از تمایز را می‌پذیرند و بیشتر آن‌ها چنان اندک متمایزند که صرفاً مغشوش^۳ هستند. این واقعیت برای لاینیتس از اهمیت نخستین برخوردار است، زیرا او تمایز میان ادراک متمایز و

¹ expression

² distinctly

³ confused

مغشوش، و این ایده که تمایز درجات دارد، را در کارکردی فوق‌العاده گسترده به‌کار می‌گیرد. در سطح میانی سلسله‌مراتب متافیزیکی، نفس‌های حیوانی قرار دارند، موجودات ذی‌شعوری که توانایی آگاهی انعکاسی یا ادراک نفسانی^۱ دارند اما فاقد اندیشه عقلانی‌اند. در بالاترین سطح، نفس‌های عقلانی قرار دارند که قادر به درون‌نگری و اندیشه گفتمانی‌اند. هم نفس‌های حیوانی (ذی‌شعور) و هم نفس‌های عقلانی (ذی‌عقل) از مונادهای عریان متمایزند، زیرا دارای حس و حافظه هستند.

لایبنیتس هر سه نوع موند را در گزاره‌ای مهم درباره ویژگی و دامنه وضوح ادراکی در موندولوژی دخیل می‌داند:

از آنجاکه طبیعت موند بازنمایانه است، هیچ چیز نمی‌تواند آن را محدود کند که تنها بخشی از اشیا را بازنمایی کند. با این حال، درست است که این بازنمایی فقط نسبت به جزئیات کل جهان به صورت مغشوش است و فقط می‌تواند نسبت به بخشی کوچک از اشیا متمایز باشد، یعنی یا نسبت به آن‌هایی که نزدیک‌ترند یا نسبت به آن‌هایی که برای هر موند بزرگ‌ترند، وگرنه هر موند خدایی می‌بود. مונادها از حیث اشیا که باز می‌نمایانند محدود نیستند بلکه از حیث دگرگونی‌های معرفتشان از آن‌ها محدودند. مונادها همه به صورت مغشوش به سوی بی‌نهایت و کل می‌روند اما به واسطه درجات ادراکات متمایزشان محدود و از یکدیگر متمایز می‌شوند.

(Leibniz, 1714, p. 221)

دو نکته مهم در این قطعه برجسته است: نخست اینکه، ذات موند بازنمایی است. چنان‌که لایبنیتس در جای دیگری توضیح می‌دهد، ادراکات یک موند همان خواص (ذاتی) آن است. دوم، موناها نه در بازنمایانه بودن ذاتی خود و نه در آنچه ادراک می‌کنند (کل جهان) بلکه در اینکه تا چه اندازه آن را به صورت متمایز ادراک می‌کنند از هم متمایز می‌یابند. توجه کنید که این اصل قرار است درباره همه موناها صادق باشد نه فقط آن‌هایی که آگاه‌اند. بنابراین، این قطعه امکان تعمیم یافتن حقایق مربوط به وضوح ادراکی را به همه موناها (آگاه و ناآگاه) فراهم می‌آورد: اصول بنیادی بازنمایی موندی به مونا‌هایی در هر سطح از سلسله‌مراتب گسترش می‌یابد.

از این رو، موناها به طور جامع، بر حسب ظرفیت‌های ذهنی‌شان، دسته‌بندی می‌شوند و، به طور فردی، بر حسب وضوح ادراکاتشان متمایز می‌شوند، معیاری که همه دسته‌های موندی را پیوند می‌دهد. این تصویر دو پرسش را مطرح می‌کند:

- ۱ مفهوم وضوح ادراکی چه نقشی در تشخیص یابی موناها درون و میان دسته‌های موندی دارد؟
- ۲ اگر همه ادراکات به نوعی متمایزند، چنان‌که این قطعه می‌گوید، پس چرا همه موناها به تناسب آن تاحدی آگاه نیستند؟

¹ apperception

برای آنکه ژرفای این مسائل را دریابیم، باید نگاهی بیندازیم به آنچه لاینیتس درباره ماهیت ادراک، چگونگی تشخیص‌یابی موناها از طریق ادراکاتشان، و ماهیت ادراک نفسانی و جایگاه آن در اقتصاد ذهنی موناها می‌گوید.

چنان‌که در ادامه خواهیم دید، براندوم مفهوم ادراک نزد لاینیتس را اساساً به مفهوم استنتاج یا استنتاج‌پذیری پیوند می‌زند. این حرکت تفسیری پشتوانه‌ای محکم در گفته‌های خود لاینیتس درباره ادراک دارد. برای لاینیتس، ادراک گونه‌ای از بازنمایی یا «بیان» است. او در جایی مفهوم بیان را چنین تعریف می‌کند: «برای آنکه چیزی در چیز دیگر بیان شود، کافی است یک قانون رابطه‌ای ثابت وجود داشته باشد که به واسطه آن بتوان اجزای امر نخست را به اجزای متناظر در امر دوم ارجاع داد» (نقل از Jorgensen, 2015, p. 51). لاینیتس بیان را به‌طور کلی به منزله نوعی نگاشت^۱ قانون‌مند از چیزی به چیز دیگر توصیف می‌کند، همچون تصویر یک دایره بر صفحه‌ای منظم که قاعده‌ای برای نگاشت دایره بر بیضی، سهمی یا هذلولی فراهم می‌کند. هر یک از این اشکال اخیر، بر این اساس، «دایره را بیان می‌کنند». لاینیتس معتقد است که نگاشت‌های ساختاری از این‌گونه میان امور گوناگونی برقرارند، از جمله میان مدلی از یک ماشین و خود ماشین، گفتار و اندیشه‌ها یا حقایق، و چیزی که برای بحث ما بیشترین اهمیت را دارد، یعنی میان یک جوهر (مونا) و کل جهان.

از سوی دیگر، ادراک نزد لاینیتس به‌طور مشخص به‌عنوان «بیان بسیاری در یکی» تلقی می‌شود. این عبارت عموماً چنین معنا می‌دهد که در ادراک، «یک»، یعنی جوهر ساده، «بسیاری»، یعنی امور بیرونی نسبت به آن جوهر، را باز می‌نمایاند. لاینیتس همچنین بر این باور است که «هر جوهر منفرد کل جهان را به شیوه خود باز می‌نمایاند» (Leibniz, 1686: 51) که، با توجه به تعریف ادراک، باید بدین معنا باشد که هر جوهر منفرد کل جهان را به شیوه خود ادراک می‌کند. لاینیتس می‌پندارد که ادراک ویژگی‌های بازنمایی به‌طور عام را دارد، از آن جهت که ساختار درونی ادراکی یک مونا «ساختار متناظر جهان را حفظ می‌کند» (Jorgensen, 2015, p. 55). اما نکته مهم این است که آنچه ادراک را از دیگر انواع بازنمایی متمایز می‌سازد پیوند آن با یک نقطه‌نظر^۲ است. مفهوم نقطه‌نظر نشان می‌دهد که موناها از این حیث متفاوت‌اند که ادراکاتشان چگونه ساختار همبسته میان آن ادراکات و ادراکات هر مونا دیگر (که در مجموع ساختار متافیزیکی کل جهان را تشکیل می‌دهند) را حفظ می‌کنند. لاینیتس مفهوم نقطه‌نظر را به‌واسطه وضوح ادراکی توضیح می‌دهد، همان‌طور که در فراز موناولوژی دیدیم، نقطه‌نظر یک مونا به‌وسیله آنچه بیش از همه به‌طور متمایز باز می‌نمایاند تعریف می‌شود.

رابطه ادراک نفسانی با درجات وضوح ادراکی

اما چگونه باید تفاوت‌های میان وضوح ادراکات فردی یک مونا معین (ادراکاتی که نقطه‌نظر یگانه آن مونا را شکل می‌دهند و آن را از همه موناها دیگر که هر یک با نقطه‌نظر خاص خود تعریف می‌شوند متمایز می‌سازند) را اندازه‌گیری

¹ mapping

² point of view

کرد؟ ممکن است کسی چنین بیندیشد که آگاهی و ادراک نفسانی با این پرسش ارتباط دارد. برای مثال، می‌توانیم پرسیم آیا می‌توان تفاوت‌های درجات نسبی وضوح ادراکات موناها را با ارزیابی وضوح نسبی آگاهی یا ادراک نفسانی ما از محتوای آن ادراکات دنبال کرد؟ دعاوی‌ای که لاینیتس درباره ماهیت وضوح ادراکی بیان می‌کند معمولاً همراه با مشاهدات و دعاوی درباره ادراک نفسانی است. درک رابطه میان ادراک نفسانی و وضوح ادراکی بی‌تردید یکی از اهداف اصلی لاینیتس بود.

درواقع، دیدگاه لاینیتس درباره این موضوع در آغاز تاحدی مبهم به نظر می‌رسد. نخست آنکه، او گاهی درباره نسبت آگاهی انعکاسی یا ادراک نفسانی با ادراک به‌طور عام می‌نویسد، در جایی که دومی مشخصاً به‌عنوان «متمایز» توصیف نشده است. بدین‌سان، در چند موضع لاینیتس ظاهراً ادعا می‌کند که ادراک (به‌خودی‌خود) هم‌پوشان با آگاهی نیست، یعنی آگاهی به همه ادراکات تسری نمی‌یابد. برای نمونه، او می‌نویسد:

حالت گذرایی که کثرتی را در وحدت یا در جوهر ساده دربر می‌گیرد و باز می‌نمایاند چیزی جز آنچه ادراک نامیده می‌شود نیست، که باید از آگاهی انعکاسی یا آگاهی (consciousness) متمایز گردد. ... این همان جاست که دکارتی‌ها به‌شدت ناکام ماندند، زیرا هیچ توجهی به ادراکاتی که ما آن‌ها را آگاهانه در نمی‌یابیم نکردند. همین امر نیز باعث شد آنان باور کنند که تنها ذهن‌ها مونا هستند و حیوان‌نفس‌ها یا دیگر صورت‌های فعلیت‌بخش (entelechies) وجود ندارند. (Leibniz, 1714: 214)

ممکن است با توجه به چنین گفته‌هایی پذیرفته شود که «ادراک» و «ادراک نفسانی» هم‌پوشان نیستند. مونادهای عریان یا «دیگر فعلیت‌بخش‌ها»، چنان‌که لاینیتس در اینجا اشاره می‌کند، نمونه اصلی خلاف این دیدگاه‌اند که آگاهی تا پایین‌ترین مراتب کشیده می‌شود. اما هنگامی که نسبت ادراک نفسانی با وضوح ادراک وارد بحث می‌شود، به نظر می‌رسد که، در نگاه نخست، نتیجه‌ای متفاوت به دست می‌دهد. در این زمینه، شواهدی وجود دارد که لاینیتس دیدگاهی را بر می‌گزیند مبنی بر اینکه، تا آنجا که ادراکات متمایزند، حالات ادراکی نیز حالات آگاهانه‌اند. مطابق با این بدیل، ادراکی که هر درجه‌ای از وضوح را داشته باشد به همان میزان نیز آگاهانه خواهد بود. این امر در گفته‌هایی همچون موارد زیر مطرح شده است: ما هرگز بی‌ادراک نیستیم اما ناگزیر اغلب بدون آگاهی هستیم، یعنی هنگامی که هیچ‌یک از ادراکات ما برجسته نمی‌شوند (Leibniz, 1714: 162).

اما از آنجا که هر ادراک متمایز نفس بی‌نهایت ادراک مغشوش را دربر می‌گیرد که کل جهان را شامل می‌شود، خود نفس فقط تا جایی چیزهایی را که ادراک می‌کند می‌داند که ادراکات متمایز و برجسته‌ای داشته باشد و به همان اندازه که ادراکات متمایز دارد کامل است. هر نفس بی‌نهایت را می‌داند (همه‌چیز را می‌داند) اما به‌صورت مغشوش. این مانند راه‌رفتن در کنار دریا و شنیدن غرش عظیم دریاست: من صداهای ویژه هر موج را می‌شنوم که کل صدا را تشکیل می‌دهند اما بدون آنکه آن‌ها را از یکدیگر تمییز دهم (Leibniz, 1989: 211). [یک] نفس فقط می‌تواند در خود بخواند آنچه در آن

به طور متمایز بازنمایی شده است. نمی‌تواند یکباره همه لایه‌های خود را بگشاید، زیرا آن‌ها تا بی‌نهایت امتداد می‌یابند (Leibniz, 1989: 221).

از این نقل قول‌ها حداقل می‌توان به این نتیجه رسید که ادراکی که به اندازه کافی متمایز باشد شرط لازم ادراک نفسانی است. با فرض آن خوانش حداقلی سه فراز اخیر و با در نظر گرفتن نکات مربوط به ادراک نفسانی و ادراک، که در فرازهای پیش‌تر نقل شده از موندولوژی آمده بود، می‌توان لاینیتس را متعهد به مجموعه‌ای کم‌وبیش سازگار از دعاوی دانست:

- همه ادراکات تاحدی متمایز هستند.
- همه ادراکات، حتی آن‌هایی که متمایزند، الزاماً آگاهانه نیستند.
- ادراک به اندازه کافی متمایز شرط لازم برای آگاهی است.

به گمان من، این سه دعوی نوعی «حداقل دستگاه» برای فهم نسبت وضوح و آگاهی نزد لاینیتس به دست می‌دهند: دستگاهی که اجازه می‌دهد از یک سو ادراکات ناخودآگاه را بپذیریم و از سوی دیگر آستانه‌ای مفهومی برای گذار از ادراک صرف به ادراک نفسانی مفروض بگیریم، بی‌آنکه هنوز دقیقاً بدانیم این آستانه چگونه تعیین می‌شود. این‌ها همگی تعهداتی هستند که براندوم به لاینیتس نسبت می‌دهد و می‌کوشد آن‌ها را بپرورد و در قالب تبیینی جامع از دیدگاه‌های لاینیتس درباره وضوح ادراکی و پیوند آن با ادراک نفسانی ادغام کند. نکته آخر در این فهرست از اهمیت خاصی برخوردار است، زیرا این پرسش را بی‌پاسخ می‌گذارد که چه چیز دیگری ممکن است برای ادراک نفسانی کافی باشد. شاید پاسخ در تعیین آستانه دقیقی نهفته باشد که در آن ادراکات متمایز به ادراکات آگاهانه تبدیل می‌شوند. شاید هم در شیوه‌ای نهفته باشد که در آن ادراکات مرتبه دوم بر ادراکات مرتبه نخست عمل می‌کنند و بدین سان بر درجه وضوح آن‌ها اثر می‌گذارند. در هر حال، اینکه لاینیتس به ادراک متمایز به مثابه شرط لازم برای ادراک نفسانی استناد می‌کند، یک چالش تبیینی منحصر به فرد باقی می‌گذارد. برای لاینیتس، ادراک نفسانی چیزی است که باید تبیین شود و باید بر حسب وضوح ادراکی تبیین شود. براندوم این «چالش تبیینی» را به فرصتی برای استنتاجی کردن وضوح تبدیل می‌کند: اگر ادراک متمایز شرط لازم آگاهی است، می‌توان کوشید تا این متمایز بودن را نه در سطح تجربه خام بلکه در سطح ساختار محتوای استنتاجی ادراک تعریف کرد. آنگاه آستانه گذار به ادراک نفسانی به آستانه‌ای در معماری استنتاج‌ها بدل می‌شود.

براندوم به خوبی از این نکته آگاه است: «نقش تبیینی محوری که درجات گوناگون ادراک در متافیزیک لاینیتس ایفا می‌کنند... ضرورت این پرسش را پدید می‌آورد که ما چگونه باید آن بُعدی را بفهمیم که مقایسه‌های کیفی از "کمال" یا "وضوح" بر حسب آن صورت می‌گیرد» (Brandom, 1981: 450). هنگامی که ما این نقش تبیینی بنیادی مفهوم وضوح ادراکی را در نظر بگیریم، «مفهوم آگاهی (ادراک نفسانی لاینیتس) چیزی خواهد بود که باید آن را روشن سازیم تا بتوانیم ترتیب کمال ادراکات را دریابیم» (Brandom, 1981: 450)، یعنی همان طرح درجات وضوح ادراکی. به بیان دیگر، باید ببینیم چگونه ادراک نفسانی بر حسب مفهوم ادراک متمایز توضیح داده می‌شود. این کار به ما فهم کامل‌تری می‌بخشد از

آنچه لایبنتیس هنگام به‌کاربردن مفهوم وضوح ادراکی در نظر داشت. بنابراین، برانندوم کاملاً با آن دو خواسته‌ای که در آغاز این مقاله بیان شدند هم‌ساز است. اکنون می‌توانیم به‌سوی پاسخ به این پرسش پیش برویم. سؤال این است که چگونه می‌توان لایبنتیس را، که همواره ادراکات را به «درجات» روشن و مبهم تقسیم می‌کند، در چارچوبی استنتاجی فهم کرد، به گونه‌ای که پویایی ادراک و آگاهی قابل توضیح باشد؟ این صورت‌بندی برانندوم نقطهٔ ثقل پروژهٔ او را آشکار می‌کند: اگر وضوح ادراکی مفهومی تبیینی برای کل متافیزیک لایبنتیس باشد، آنگاه هر نظریه‌ای دربارهٔ آگاهی باید درون همین چارچوب وضوح صورت‌بندی شود. پیشنهاد استنتاج‌محور برانندوم دقیقاً تلاشی است برای نشان‌دادن اینکه چگونه می‌توان این «درجات روشن و مبهم» را به زبان درجات غنای محتوای استنتاجی و بسط‌های مرتبه‌بالا بازنویسی کرد، بی‌آنکه پیوند آن با پویایی ادراک نفسانی گسسته شود.

تفسیر استنتاجی برانندوم

مونتگمری فِرث^۱ که در دهه ۱۹۶۰ و ۷۰ درخصوص متافیزیک لایبنتیس کار کرد، تلاش نمود که مفهوم «نقطه‌نظر» منادها را با درجات ادراک تبیین کند. او معتقد بود که تفاوت مونادها نه در محتوای ادراکشان بلکه در شدت آگاهی آن‌ها نسبت به بخش‌های مختلف جهان است. بنابراین، «درجات ادراک» را برابر با «درجات ادراک نفسانی» دانست. از نظر او، هرچه مونادی نسبت به پاره‌ای از جهان آگاه‌تر باشد، آن بخش در منظر و پرسپکتیو او قرار می‌گیرد.

برانندوم در مقاله «لایبنتیس و درجات ادراک»^۲ (۱۹۸۱) نشان می‌دهد که تفسیر فِرث با مشکلاتی مواجه است. نخست، این دیدگاه نمی‌تواند وجود مونادهای «عریان» را که ادراک دارند اما فاقد احساس و خاطره‌اند توضیح دهد، زیرا اگر ادراکات صرفاً درجات آگاهی باشند، تنها یک موناد می‌تواند کاملاً بدون آگاهی باشد و امکان کثرت مونادهای عریان از آگاهی از بین می‌رود. دوم، اگر روشن‌ترین ادراکات همیشه مربوط به بدن خود ما باشد، درک ما از حوادث بیرونی به‌ناچار باید با شدت کمتری همراه باشد. این با تجربهٔ معمول که توجه‌مان بر چیزهای خارجی بیش از حالت‌های داخلی بدن است نمی‌خواند. اهمیت نقد برانندوم در این است که نشان می‌دهد همسان‌سازیِ درجهٔ ادراک با درجهٔ آگاهی نه‌فقط از نظر متن لایبنتیس بلکه از حیث سازگاری درونی به بن‌بست می‌رسد: از یک‌سو مونادهای عریان را نامفهوم می‌کند و از سوی دیگر تجربه روزمرهٔ ترجیح‌اشیای بیرونی بر حالات بدنی را تحریف می‌کند.

هستهٔ اصلی طرح برانندوم این است که همان‌گونه که می‌توان از سلسله‌ای از ویژگی‌ها یا دگرگونی‌هایی سخن گفت که در مفهوم فردی یک موناد گنجانده شده‌اند، می‌توان از «شمول ادراکی»^۳ ویژگی‌های جهان در ادراکات فردی یک موناد نیز سخن گفت. مفهوم بنیادی و تبیینی برانندوم در این زمینه برداشت او از «دامنهٔ بیانی»^۴ است. او ادعا می‌کند که نه تنها مونادها همهٔ دگرگونی‌های ادراکی خود را در معنای مربوطه دربر دارند بلکه هر ادراک یک موناد نیز ویژگی‌های فراوانی

¹ Montgomery Furth

² Leibniz and Degrees of Perception

³ perceptual containment

⁴ expressive range

(عوارض) را در خود جای می‌دهد یا «در خود شامل می‌شود»، یعنی همان دامنهٔ بیانی آن (Brandom, 1981: 461). براندوم برای توضیح محتوا از مفهوم «عَرَض»^۱ بهره می‌گیرد. «عَرَض» در منطق لاینیتس خاصیتی است که تمام ویژگی‌های ذاتی شیء را دربر نمی‌گیرد. هر ادراک، به گفتهٔ براندوم، مجموعه‌ای از چنین عوارضی را بیان می‌کند. این محتوا نه صرفاً تصویری از شیء بلکه مجموعه‌ای از قضایایی است که از وقوع ادراک نتیجه می‌شود. درجات ادراک، براین اساس، نه شدت آگاهی بلکه میزان و تنوع حقایق قابل استنتاج از ادراک را نشان می‌دهند.

به بیان دیگر، نه تنها دگرگونی‌های ادراکی یک موند خود موند را بیان می‌کنند بلکه هر یک از آن ادراک‌ها دامنه‌ای از عوارض یا ویژگی‌های غیرحداکثری اشیای بیرونی نسبت به موند را نیز بیان می‌کند، به گونه‌ای که اگر مفهوم چنین موندی مفروض گرفته شود، می‌توان نه تنها همهٔ دگرگونی‌های ادراکی آن را بلکه هرآنچه را که ادراک‌هایش بیان می‌کنند استنتاج کرد (Brandom, 1981: 461).

براندوم پیشنهاد می‌کند که ادراکات موندها، مانند مفاهیم، دارای محتوای استنتاجی هستند. وی استدلال می‌کند که رابطهٔ «بیان» میان ادراک و چیزی که بیان می‌شود، دراصل، رابطه‌ای استنتاجی است: از وجود یک ادراک می‌توان حقایقی درمورد موند یا دیگر موجودات نتیجه گرفت. براندوم، با استناد به تعریف لاینیتس از «بیان ریاضی»، می‌گوید که همواره می‌توان از ساختار یک مدل یا نقشه به خواص شیء مدل‌شده رسید و این «گذشتن از رابطه در بیان به شناخت شیء» ماهیتاً استنتاجی است. به همین ترتیب، ادراکات موندها دربارهٔ جهان، در پرتو هماهنگی پیشین میان موندها، حامل امکانات استنتاجی‌ای هستند که می‌تواند حقایق مختلفی را درمورد جهان نتیجه‌گیری کند.

این الگوی «شمول استنتاجی» و مفهوم «دامنهٔ بیانی» ظرفیت چشمگیری برای روشن کردن التزام‌های لاینیتس دربارهٔ تمایز هر موند (با وجود آنکه هر موند همان چیزی را ادراک می‌کند که سایر موندها نیز ادراک می‌کنند) و دربارهٔ وجود درجاتی از تمایز ادراکی دارد. چنان‌که براندوم یادآور می‌شود:

... این تفسیر معنایی طبیعی به سخن گفتن از درجات بیان می‌دهد. زیرا اگر بسیاری از عوارض در یک ادراک بیان شوند، ممکن است بیشتر یا کمتر از آن‌ها در ادراک دیگری بیان شوند. ما می‌توانیم بگوییم که دو ادراک در درجه ادراکی یا بیانی تفاوت دارند، اگر و تنها اگر دامنه یا محتوای بیانی یکی از آن‌ها به‌درستی شامل دامنه یا محتوای دیگری باشد. (Brandom, 1981: 462-3)

این معیار شیوه‌ای دقیق برای صورت‌بندی تفاوت در درجه ادراک فراهم می‌کند: ادراکی متمایزتر است که دامنهٔ بیانی‌اش، همچون مجموعه‌ای بزرگ‌تر، محتوای ادراک دیگر را در خود جای دهد. بدین ترتیب، تمایز ادراکی به زبان روابط میان مجموعه‌های عوارض بازنویسی می‌شود. بنابراین، درحالی‌که هر موند کل جهان را بیان می‌کند، شیوه‌ای که هر موند این کار را انجام می‌دهد، بسته به توزیع عوارضی که در ادراکات گوناگونش بازنموده شده‌اند، متفاوت است.

¹ accident

ادراکات فردی ذاتاً در شمار عوارضی که «در خود شامل می‌شود» متفاوت‌اند، هرچند همگی در مجموع بازنمایی از یک چیزند (کل جهان). محتوای کامل ادراکات هم‌زمان یک موند نیز به‌وسیله همه موندهای دیگر بیان می‌شود، اما آن محتوا به‌طور متفاوتی میان موندها و میان ادراکات هر موند توزیع شده است، به شیوه‌هایی که هم‌پوشان نیستند. این از راه‌های بازنمایی تمایز در نقطه‌نظر و منظر میان موندهاست. به سبب همین تنوع درونی در آنچه ادراکات موندی فردی بازنمایی می‌کنند، چنین ادراکی، به‌گفته براندوم، به بهترین نحو با عنوان «بازنمایی بیش یا کم در یکی» وصف می‌شود. دقیق‌تر آنکه براندوم تفاوت در درجه بیانی یا قابلیت استنتاجی میان ادراکات دو موند را در قالب «شمول مجموعه‌ای» توضیح می‌دهد. تفاوت در درجه بیانی یا قابلیت استنتاجی میان ادراکات دو موند بنا به این تعیین می‌شود که آیا محتوای ادراکات یکی از موندها به‌درستی محتوای دیگری را دربر می‌گیرد یا نه. اگر ادراکی متمایزتر از دیگری باشد، این بدان معناست که اولی همه عوارض دومی و بیش از آن را در خود دارد.

برای نمونه، سه ادراک از یک شیء فیزیکی را در نظر بگیرید. P1 شیء را به‌عنوان «قرمز» بازنمایی می‌کند (دامنه بیانی آن تنها یک عرض است)، P2 آن را «مکعب» بازنمایی می‌کند، و P3 آن را «قرمز و مکعب» بازنمایی می‌کند. P3 به‌درستی P1 و P2 را به‌طور فردی در خود دارد. به‌دلیل جامعیت بیشتر یا غنای بالاتر، P3 از P1 یا P2 متمایزتر است، زیرا P1 نمی‌تواند شیء مربوط را از یک «کره قرمز» تشخیص دهد و P2 نمی‌تواند آن را از یک «مکعب سبز» متمایز سازد. بنابراین، ادراک P3 «تمایزکننده‌تر و مشخص‌تر از سایرین» است. براندوم از این مثال برای توضیح دقیق مقصود خود بهره می‌گیرد:

این ادراکات [یعنی P1-P3] از هم متمایزند، زیرا هیچ دو تای آن‌ها دامنه بیانی یکسانی ندارند. موندهایی که این ادراکات را دگرگون می‌کنند نیز به همین دلیل متمایزند، زیرا آن‌ها با دگرگونی‌های متمایز مشخص می‌شوند. بااین حال، هر موند هر ویژگی جهان خود را بیان می‌کند، زیرا برای هر موند هیچ عارضه‌ای وجود ندارد که به‌وسیله یکی از ادراکاتش بیان نشده باشد. هر مجموعه کامل از ادراکات هم‌زمان یک موند مجموعه کامل عوارض واقعی جهانش را به‌عنوان اجتماع دامنه‌های بیانی ادراکاتش دربردارد. اما توزیع دامنه‌های بیانی فراگیرتر و کم‌فراگیرتر بر آن مجموعه ادراکات از موندی به موند دیگر و از زمانی به زمان دیگر در یک موند تفاوت می‌کند... این تفاوت‌ها در تمایز (توان استنتاجی) ادراکات فردی، که در مجموع کل جهان را بیان می‌کنند، همان چیزی است که موندهای گوناگون را از هم متمایز می‌سازد. (Brandom, 1981: 463-4)

خلاصه اینکه، دیدگاه براندوم چنین است که موندها و ادراکاتشان «کار بیانی» بازنمایی جهان را به شیوه‌های متفاوت میان خود تقسیم می‌کنند. تاجایی که ادراکات کمتری لازم است تا جزئیات نامتناهی جهان را بازنمایی کنند و آن ادراکات دارای قابلیت استنتاجی بیشتری‌اند، در حالی که ادراکاتی که عوارض کمتری را در خود دارند (یا کمتر فراگیرند) از قابلیت استنتاجی کمتری برخوردارند و کمتر متمایزند. «ایده براندوم براساس این است که درجه تمایز و غنای استنتاجی به همین معنا همبسته‌اند، زیرا درواقع یکی‌اند. (Puryear, 2006: 79)

ادراکات هر موند به گونه‌ای سازمان یافته‌اند که می‌توان از آن‌ها کل اعراض جهان را استنتاج کرد. اما مونداهای کامل‌تر برای بیان همان مجموعه اعراض به ادراکات کمتری نیاز دارند و ادراکاتشان جامع‌تر و فراگیرتر است. به تعبیر دیگر، یک ادراک در آن‌ها می‌تواند حجم بیشتری از ساختار جهان را «نهفته» در خود داشته باشد. در مقابل، مونداهای ناقص‌تر مجبورند این بار بیانی را در میان ادراکات بیشتری تقسیم کنند. بنابراین، ادراکاتشان محدودتر و کم‌تر فراگیر است. این تمایز در نقطه نهایی به خدا می‌رسد که جهان را در یک ادراک واحد و حداکثری بازنمایی می‌کند، ادراکی که تمام اعراض را به‌طور کامل در بر می‌گیرد. اما، در سوی دیگر، موجودات مخلوق ناچارند، از خلال بی‌نهایت ادراک، همان کل را بازنمایی کنند و این ادراکات به نسبت کمال هر موجود یا فراگیرترند یا محدودتر. از این دیدگاه، حتی دو موند با درجه‌ای یکسان از کمال نیز می‌توانند با یکدیگر تفاوت داشته باشند: زیرا «تقسیم کار بیانی» در آن‌ها یکسان نیست. یکی ممکن است با یک ادراک واحد مجموعه‌ای از اعراض را بازنمایی کند، درحالی‌که دیگری همان اعراض را تنها با چندین ادراک پراکنده بیان می‌کند.

استدلال براندوم را می‌توان این گونه صورت‌بندی کرد:

مقدمه ۱) در هر ادراک، مجموعه‌ای از محمول‌ها/نسبت‌ها نسبت داده می‌شود.

مقدمه ۲) هرچه این مجموعه غنی‌تر و ساخت یافته‌تر باشد، امکان استنتاج‌های بیشتر درباره متعلق ادراک فراهم است.

مقدمه ۳) «تمایزتر بودن» در دستگاه براندوم یعنی همین امکان استنتاج بیشتر.

نتیجه) پس درجات وضوح ادراکی را می‌توان برحسب رابطه شمول/اغنا میان شبکه استنتاج‌های ممکن تعریف کرد.

بنابراین، براندوم راهی ظریف برای توضیح اصل لاینیتسی به دست می‌دهد: همه مونداهای جهان را ادراک می‌کنند اما یکتایی هر موند در شیوه خاصی است که آن جهان را بیان می‌کند.

بنابر دیدگاه براندوم، ویژگی مندی (یا تمایز) ادراک ویژگی‌های جهان یک موند را آشکار می‌سازد و به ما نشان می‌دهد که توزیع منحصر به فرد محتوای بیان شده توسط ادراکات یک موند جایگاه بازنمایی کننده این موند در جهان را تعریف می‌کند. ما از ادراک به جهان ادراک شده موند گذر می‌کنیم و این «گذر»، در نهایت، به نتیجه‌ای درباره ساختار جهان، به مثابه چیزی که از منظری فردی «تجربه» می‌شود، ختم می‌گردد. با این توضیح، براندوم خود را در مقام کسی می‌بیند که پیوند میان ادراک و بیان را به‌طور کلی توضیح داده است، اینکه «تمایز» ادراکات چه معنایی دارد؛ اینکه مفهوم منظر موندی به چه چیزی باز می‌گردد؛ و از همه مهم‌تر، اینکه مونداهای چگونه برپایه ادراکات متمایزشان فردیت می‌یابند. بنابراین، این توضیح را می‌توان تحقق بخش نخستین مورد از دو خواستی دانست که بحث را با آن‌ها آغاز کردیم. اما در مورد خواست دوم چه می‌توان گفت؟

ارتباط ادراک نفسانی و درجات ادراک

لاینینتس میان ادراک^۱ و آگاه شدن یا ادراک به خود^۲ تمایز می‌گذارد. برانندوم این دورا براساس مفهوم درجات ادراک تحلیل می‌کند. «برانندوم می‌کوشد ادراک نفسانی را به منزله نوعی ادراک (یعنی ادراک مرتبه دوم یا ادراک ادراکات) بازشناسد و، بنابراین، آن را در قالب مفهوم درجات تمایز ادراکی تبیین کند که، به نوبه خود، براساس مفهوم استنتاج توضیح داده می‌شود» (Gartenberg, 2021: 2). به تعبیر دیگر، نقطه عزیمت برانندوم این است که، به جای فهم آگاهی به مثابه امری «اضافی» و رازآمیز بر فراز ادراکات، آن را درون همان دستگاهی جای دهد که پیش تر برای توضیح تمایز ادراکی به کار گرفته است، یعنی درون شبکه ای از درجات تعیین مندی محتوای استنتاجی. برانندوم می‌گوید که هر ادراکی که محتوای استنتاجی اش به اندازه ای غنی باشد که موند بتواند آن را در قالب گزاره های مشخص بازنمایی کند خود آگاه است. در این رویکرد، آگاهی نه پدیداری مرموز بلکه توانایی استنتاجی ای است که از ادراک حاصل می‌شود.^۳ ادراک نفسانی هنگامی رخ می‌دهد که موند بتواند از ادراک خاص خود حقایق دیگری را درباره جهان نتیجه بگیرد. مزیت این صورت بندی در آن است که «آگاه بودن» مستقیماً با ظرفیت اخذ و استنتاج نتایج جدید پیوند می‌خورد. از این رو، اختلاف میان ادراک عادی و ادراک نفسانی دیگر صرفاً تفاوتی در «شدت احساس» نیست بلکه تفاوتی در نقشی است که آن ادراک در استدلال و تعهدات گزاره ای موند ایفا می‌کند.

برانندوم از اینجا نتیجه می‌گیرد که درجات ادراک زیربنای ادراک نفسانی اند؛ هرچه دامنه محتوا غنی تر باشد، امکان استنتاج و آگاهی بیشتر است و، برعکس، در ادراکات بسیار مبهم یا «کوچک» که محتوای کمی دارند ادراک نفسانی یا وجود ندارد یا بسیار ضعیف است. این تفسیر استنتاجی ضمن ارائه معیاری روشن برای تمایز میان موندها و توضیح هماهنگی پیشین، از معضل فرث، یعنی فرض تک موندهای بدون ادراک نفسانی، نیز پرهیز می‌کند، زیرا موندهای بی شمار می‌توانند ادراکات مبهمی داشته باشند که محتوای استنتاجی کمی دارند.

چنان که در بخش دوم دیدیم، لاینینتس تمایز ادراکی را به دقت با ادراک آگاهانه پیوند می‌زند: ادراک متمایز دست کم شرط لازم برای ادراک نفسانی است. با این حال، برانندوم بر این باور است که مدل «قابلیت استنتاجی» از تمایز ادراکی باید برای دربرگرفتن مفهوم ادراک نفسانی تعدیل شود، زیرا در برخی بافت ها، در نظر لاینینتس، چنین می‌نماید که ممکن است ما از ادراکاتی که دامنه بیانی نسبتاً اندکی دارند آگاه باشیم، در حالی که از ادراکاتی با دامنه بیانی بسیار بیشتر بی خبر بمانیم (Brandom, 1981: 467). این مشاهده، به نظر من، نقطه فشار مهمی بر قرائت صرفاً کمی از «غنای محتوایی»

¹ perceptio

² apperceptio

^۳ این تقریر ادراکات نفسانی را به عنوان حالت خاصی از ادراکات می‌نگرد، به طور خاص ادراکات درجه دوم (ادراک ادراکات نه ادراک اشیا بیرونی). غالباً گفته می‌شود لاک چنین دیدگاهی درباره آگاهی داشته و برانندوم، بی آنکه استدلالی بیاورد، همین را درباره لاینینتس نیز مفروض می‌گیرد. با این حال، این فرض محل مناقشه است. لاینینتس ادراک نفسانی را امری منحصر به فرد می‌داند و نه صرفاً گونه ای از ادراک. اساساً از این جهت که او گاهی میان ادراک و ادراک نفسانی چنان تمایزی قائل می‌شود که نشان می‌دهد دومی نه صرفاً موردی خاص از اولی بلکه اساساً متعلق به جنسی دیگر است. یعنی تمایز نه میان دو گونه ادراک بلکه میان ادراک و چیزی کاملاً متفاوت از ادراک است.

است: اگر آگاهی گاهی به ادراکات نسبتاً «فقیر» تعلق می‌گیرد، آنگاه باید مؤلفه دیگری، جز صرف دامنه استنتاجی، در کار باشد که نسبت آن ادراک را با شبکه کلی حالات موند توضیح دهد. برای توضیح این پدیده، براندوم معنای تازه‌ای از واژه «تمایز» را معرفی می‌کند که بر ارجاعات گهگاهی لاینیتس بر «بیشتر یا کمتر بسط‌یافته بودن» ادراکات بنا شده است (Leibniz, 1982: 117).

براندوم از همان آغاز فرض می‌گیرد که، برای لاینیتس، ادراک نفسانی نوعی ادراک مرتبه‌بالتر است. او آگاهی را مشکل از دو مؤلفه می‌داند: نخست، ادراکی از یک شیء بیرونی و، سپس، ادراک دیگری که همان ادراک نخست را به‌عنوان موضوع خود دارد. بنابراین، یک ادراک p بسط‌یافته است اگر و تنها اگر $(1) p$ ادراک دیگری p' را «پدید آورد» که به‌نوبه خود (2) محتوای P را مشخص کند، به‌گونه‌ای که دامنه بیانی P' مجموعه فراگیر (یا شامل) دامنه بیانی P باشد. هنگامی که شرایط (1) و (2) برای یک ادراک P برآورده شود، آنگاه P آگاهانه می‌شود و P' آگاهی از P خواهد بود (Brandom, 1981: 468).

براندوم، در بیان شرایط لازم و کافی برای آگاهی، تنها به مشخص‌سازی (شمول یا فراروی) محتوای یک ادراک مرتبه‌اول به‌وسیله یک ادراک مرتبه‌بالتر بسنده نمی‌کند بلکه، همچنین، بر این شرط تأکید دارد که ادراک مرتبه‌اول باید به «شیوه درست» ادراک مرتبه‌بالتر را پدید آورد. او پیشنهاد می‌کند که «پدیدآمدن به‌شیوه درست» باید چنین فهمیده شود که دربردارنده حافظه درون یک موند فردی باشد و به‌وسیله یک «قانون» متافیزیکی تعیین گردد که گذار منحصر به فرد هر موند از یکی از حالات ادراکی‌اش به حالت دیگر را سامان می‌دهد:

یک ادراک تنها تا آنجا به موند خود درباره باقی جهان اطلاعات می‌دهد که هماهنگی ازپیش برقرار شده اصولی (قوانین طبیعت) را فراهم آورد که اجازه می‌دهند از وقوع این ادراک خاص - و نه هر ادراک ممکن دیگر - استنتاج‌هایی درباره واقعیت‌های بیرون از موند به دست آید. ما تنها از راه استدلال متافیزیکی از وجود چنین اصولی مطمئن می‌شویم. شکلی که این هماهنگی در تجربه موندهای معین آشکار می‌شود همان جهان فیزیکی یا پدیداری است. بنابراین، واقعیت‌هایی که در قالب اصطلاحات پدیداری این جهان بیان می‌شوند همان محتوای اطلاعاتی ادراکاتی‌اند که توسط موندها تجربه می‌شوند و آن‌ها را دگرگون می‌سازند. برای موند، جهان او همان جهان ویژگی‌های فیزیکی و محسوس است. پدیدارگرایی لاینیتس مستلزم این است که روابط استنتاجی میان ادراکات، آن‌گونه که هماهنگی ازپیش برقرار شده اقتضا می‌کند، در روابط استنتاجی میان آن ادراکات و ویژگی‌های اشیای پدیداری که برای موند ادراک‌کننده همچون موضوعات آن‌ها پدیدار می‌شوند، بازتاب یابد. (Brandom, 1981: 462)

در این بخش، براندوم عملاً ادراک نفسانی را به ساختار کلی «جهان پدیداری» هر موند گره می‌زند: آگاهی صرفاً آگاهی از یک ادراک منفرد نیست بلکه گره‌خوردگی آن ادراک با تاریخچه حالات پیشین موند (حافظه) و با قانون

متافیزیکی گذار میان حالات است. این تلفیق حافظه، قانون متافیزیکی و هماهنگی پیشین‌بنیاد است که نظریه او را از گونه‌ای روان‌شناسی درون‌گرای ساده متمایز می‌کند. گذشته از عوامل افزوده‌ای همچون حافظه و تولید متافیزیکی، توضیح براندوم درباره آنچه زیربنای ادراک نفسانی است مستقیماً از تحلیل او درباره تمایز ادراکی برحسب تعیین محتوا یا قابلیت استنتاجی برمی‌آید و شیوه‌ای منسجم و ساده برای فهم ادراک نفسانی در نسبت با ادراک عادی و مرتبه‌اول در اختیار ما می‌گذارد. هر افزایش در دامنه بیانی یک ادراک به منزله تعیین دقیق‌تر محتوای آن و افزایشی در تمایز آن است. باین‌حال، آگاهی‌ها، به‌طور دقیق، بسط‌یافته‌های ادراکات دیگرند، درحالی‌که ادراکاتی که ادراکات دیگر را بسط نمی‌دهند آگاهی محسوب نمی‌شوند (Brandom, 1981, pp. 468-70). یک ادراک P زمانی بسط‌یافته است که دو شرط را برآورده کند: (۱) مستقیم یا غیرمستقیم، P به ادراک دیگری P' منجر شود؛ (2) P' محتوای P را «مشخص» کند، به این معنا که دامنه بیانی P' شامل دامنه P باشد. براندوم مدعی است هرگاه هر دو شرط برقرار باشند، P ادراک می‌شود و P' آگاهی یا ادراک نفسانی P را تشکیل می‌دهد.

یکی از مزایای عمده این تبیین، چنان‌که براندوم نشان می‌دهد، معنایی است که برای مسئله دشوار «آگاهی بدنی»، در بستر موندولوژی لاینینتس، فراهم می‌آورد. لاینینتس بر این باور است که ادراکاتی که یک مونداد بیشترین آگاهی را نسبت به آن‌ها دارد مربوط به چیزهایی هستند که نسبت به مونداد «نزدیک‌تر» یا «بزرگ‌تر» اند. این نکته ممکن است ما را به این باور برساند که، از دیدگاه لاینینتس، بدن یک مونداد (غالب) باید چیزی باشد که آن مونداد بیشترین آگاهی را نسبت به آن دارد. اما این دیدگاه آشکارا پیامدهای مسئله‌سازی دارد، زیرا اگر وضعیت خودمان را در نظر بگیریم، به نظر می‌رسد که در هر زمان آگاهی ما از اشیای متمایز از بدنمان بیشتر از آگاهی ما از بدن خودمان است. این نابرابری میان صورت‌بندی نظری لاینینتس و تجربه اول‌شخص ما دقیقاً همان نقطه‌ای است که به گمان من اهمیت تفسیر براندوم را دوچندان می‌کند. زیرا او می‌کوشد، بدون رهاکردن چارچوب موندولوژیک، این شکاف میان متن لاینینتس و شهود پدیدارشناختی را پر کند. نظریه براندوم درباره تمایز ادراکی و آگاهی به او این امکان را می‌دهد که، با تمایز میان دو معنای «تمایز»، به این نتیجه خلاف‌واقع پاسخ دهد.

در معنای نخست که پیش‌تر توضیح داده شد، یک ادراک به میزانی «تمایز» است که محتوای آن دقیق‌تر تعیین شده و، از این‌رو، دارای قابلیت استنتاجی بیشتری باشد. می‌توان این معنا را «تمایز بودن به منزله جای‌گیری در یک فضای استنتاجی غنی‌تر» خواند. یعنی هرچه تعداد نتیجه‌ها و پیش‌فرض‌های ممکن متصل به یک ادراک بیشتر باشد، آن ادراک از حیث استنتاجی متمایزتر است. باین‌حال، متمایز بودن یک ادراک در این معنا مستلزم آن نیست که لزوماً ادراکی باشد که ما آگاهانه تجربه‌اش کنیم. برای اینکه آگاهی رخ دهد، ادراک باید در اندازه بسط‌یافتگی اش «تمایز» باشد: ادراکاتی که ما نسبت به آن‌ها آگاهی همان‌هایی‌اند که بیشتر در حال بسط‌یافتن‌اند، فارغ از اینکه در آغاز چه میزان قابلیت استنتاجی داشته‌اند. این بخش از نظریه براندوم مدلی به دست می‌دهد از اینکه چگونه می‌توانیم نسبت به اشیایی در درجات گوناگون دوری از بدنمان آگاه‌تر باشیم تا نسبت به خود بدنمان: هرچند ادراکات ما از بدنمان ممکن است در خود بالاترین درجه

بیانی را داشته باشند (یعنی دارای غنی‌ترین محتوا باشند و نقطه تمرکز پیچیده‌ترین و گسترده‌ترین پیوندهای استنتاجی ما با جهان به شمار آیند)، اما ضرورت ندارد که همان ادراکاتی باشند که در درون ما ادراکات «بسطیافته‌تر» دیگری پدید می‌آورند، یعنی متمایزترین ادراکات در معنای دوم. بنابه تصریح براندوم، این ادراکات پرورنده‌اند که «برای آگاهی اهمیت دارند» (Brandom, 1981: 470).

براندوم هرگز فرض نمی‌گیرد که همه ادراکات متمایز ادراکات آگاهانه‌اند. باین‌حال، او شرایط لازم و کافی مطلوب را برای آگاه‌بودن یا آگاه‌شدن از ادراکات متمایز به دست می‌دهد، یعنی زمانی که یکی از این ادراکات ادراک دیگری پدید آورد که دامنه بیانی‌اش محتوای ادراک نخست را در خود بگنجانند یا شامل آن شود. دست‌کم، تاجایی که به مقاصد او مربوط می‌شود، به نظر می‌رسد که براندوم موفق شده است مسئله اصلی ما را حل کند، زیرا تحلیل بنیادین خود از تمایز ادراکی را برای توضیح مفهوم ادراک نفسانی در نظریه بازنمایی موندای لاینیتس به کار می‌گیرد نه برعکس. به این معنا، موفقیت براندوم در حل مسئله مشروط است به پذیرش همین جابه‌جایی اولویت: به جای آنکه ادراک نفسانی مبنای تمایز ادراکی باشد، تمایز ادراکی (به معنای استنتاجی و بسط‌یابنده آن) سنگ بنای فهم ما از ادراک نفسانی می‌شود. به گمان من، همین جابه‌جایی است که تفسیر او را از بسیاری خوانش‌های پدیدارمحور لاینیتس متمایز می‌کند.

پیشنهاد آغازین براندوم این است که لاینیتس می‌کوشد «مفاهیم آگاهی و بازنمایی را برپایه مفهوم استنتاج استوار کند (حتی برای مونداهایی که توانایی اندیشیدن ندارند)» (Brandom, 1981: 450). همان‌طور که دیدیم، مدل استنتاجی تا چه اندازه مفاهیم ادراک و ادراک نفسانی را در نظریه لاینیتس درباره بازنمایی موندای روشن می‌کند. باین‌حال، محک نهایی برای تعمیم‌پذیری موفق این تفسیر بستگی دارد به اینکه آیا براندوم می‌تواند به‌طور معقول تبیین خود را به مورد مونداهای عریان^۱ نیز تعمیم دهد یا نه. در پایان نشان خواهم داد که مسئله مونداهای عریان در حکم نوعی «آزمون فشار» برای مدل استنتاجی براندوم عمل می‌کند. اگر این مدل بتواند، بدون افزودن فروض بیرون‌متنی یا روان‌شناختی، وضعیت ادراکات عریان را نیز تبیین کند، آنگاه می‌توان ادعا کرد که خوانش استنتاج‌محور او از موندالوژی لاینیتس از سطح پیشنهادی تفسیری به موضعی فراتر می‌رود و به تفسیری عام‌تر و نظام‌مندتر تبدیل می‌شود.

مسئله مونداهای عریان

یکی از منتقدان خوانش براندوم، مسئله را چنین شرح می‌دهد:

براندوم از مونداهای چنان سخن می‌گوید که گویی آن‌ها تجربه دارند و واجد اطلاعات‌اند، بی‌آنکه توضیح دهد چنین اوصافی چگونه در مورد جواهر کاملاً ناخودآگاه برازنده‌اند. حتی اگر فرض کنیم قوانین طبیعت به نحوی در هر موند مندرج‌اند، نمی‌توان گمان برد که موجودی ناآگاه - بلکه غیرعقلانی - می‌تواند «استنتاج» انجام

^۱ bare monads

دهد. براندوم در تفسیر خود می‌کوشد مفاهیم استنتاج‌پذیری بیرونی و محتوا یا بازنمایی درونی-دسترس‌پذیر را باهم ترکیب کند. (Wilson, 1999: 341)

به گمان من، این نقد بر پیش‌فرضی تکیه می‌کند که «استنتاج» را صرفاً در قالب کنش آگاهانه سوژه عقلانی می‌فهمد و، بنابراین، هرگونه سخن‌گفتن از ساختارهای استنتاج‌پذیر در سطح مونادهای ناخودآگاه را نوعی انسان‌وارسازی ناروا تلقی می‌کند. اما خود همین پیش‌فرض یکی از نقاطی است که خوانش براندوم تلاش می‌کند آن را به چالش بکشد. درواقع، براندوم کاملاً از نامفهوم بودن نسبت‌دادن تجربه اول‌شخص به مونادهای ناخودآگاه آگاه است. «نمی‌توانیم بگوییم ادراکات ناخودآگاه همان ادراکاتی هستند که از آن‌ها آگاهی، با این تفاوت که صرفاً ناخودآگاه‌اند، همان‌گونه که ممکن است کسی بگوید فیل‌های مشاهده‌نشده درست مانند فیل‌های مشاهده‌شده‌اند» (Brandom, 1981: 459).

در خوانش براندوم از لاینینتس، «مونادهای عریان» بازنمایی می‌کنند، بی‌آنکه آگاه باشند: ادراک در آن‌ها به معنای «بر سر گذشتن» حالت‌هایی است که به حکم هماهنگی پیشین‌بنیاد اجازه استنتاج بیرونی از حدوث یک ادراک به اعراض جهان را می‌دهند نه اینکه خود مونااد استدلال کند یا به محتوای ادراک دسترسی درونی داشته باشد. همان‌طور که آینه محتوا را مجسم می‌سازد و بر وفق قوانین بازتاب دگرگون می‌شود اما از آن بهره‌برداری آگاهانه نمی‌کند، مونااد عریان نیز حامل محتواست نه بهره‌بردار از آن. اگر این تمثیل آینه را جدی بگیریم، آنگاه می‌توان گفت که براندوم عملاً میان «داشتن ساختار بازنمایانه» و «داشتن موضع التفاتی آگاهانه نسبت به آن ساختار» تمایز می‌گذارد. مونااد عریان اولی را دارد، بی‌آنکه دومی را واجد باشد. از دو معنای تمایز در طرح براندوم، معنای اول (غناى دامنه‌ی بیانی/توان استنتاجی) بدون آگاهی نیز صادق است و فردیت و تمایز مونااد عریان را برای ناظر عقلانی توضیح می‌دهد، حال‌آنکه معنای دوم (بسط‌یافتگی) ویژه مونادهای ذی‌شعور و ذی‌عقل است. به تعبیر دیگر، تمایز مونااد عریان نه در افق «آنچه برای خود مونااد حاضر است» بلکه در افق ساختارهایی فهمیده می‌شود که یک ناظر عقلانی می‌تواند از روی آن‌ها جریان استنتاج‌ها و تمایز محتواها را بازسازی کند. ادراکات خرد غیرالتفاتی در همه مونادها نقش بازنمایانه دارند اما تنها هنگامی که با بدن‌های آلی مناسب پیوند می‌خورند، به احساس و آگاهی بسط می‌یابند. بنابراین، ناتوانی مونااد عریان در بهره‌برداری آگاهانه از محتوا به معنای فقدان بازنمایی نیست. با این قرائت از ادعاهای مناقشه‌برانگیز، براندوم از خلط میان استنتاج‌پذیری بیرونی و دسترس‌پذیری درونی می‌گریزد و توضیح می‌دهد که چگونه مونااد عریان، بی‌آنکه چیزی «بداند»، همچنان در شبکه علی-بیانی جهان جای می‌گیرد و از همین جایگاه تمایز می‌یابد. همین جای‌گیری در «شبکه علی-بیانی» را می‌توان معیار حداقلی فردیت و تمایز مونادهای عریان در نظر گرفت، معیاری که از یک سو با متن لاینینتس سازگار است و از سوی دیگر امکان دفاع از خوانش استنتاج‌محور براندوم را در برابر اتهام انسان‌وارسازی تقویت می‌کند.

نتیجه‌گیری

براساس بررسی انجام‌شده، ادراک در فلسفه لاینیتس فقط احساس ساده نیست بلکه نوعی بیان کثرت در وحدت است. هر موند یا جوهر بسیط همه جهان را به شیوه‌ای خاص بازنمایی می‌کند اما میزان وضوح این بازنمایی‌ها در موندها متفاوت است. به گفته لاینیتس، موندها ذاتاً بازنماینده‌اند و تفاوتشان نه در موضوعات ادراک بلکه در درجه شفافیت این ادراک‌ها نهفته است. او سلسله‌مراتبی از سه نوع موند ارائه می‌دهد: موندهای عریان با ادراکات مغشوش و بدون آگاهی، نفس‌های حیوانی که حس و حافظه دارند، و نفس‌های عقلانی که توانایی درون‌نگری و تفکر گفتمانی دارند. این تقسیم‌بندی از یک سو نشان می‌دهد که جهان از بی‌نهایت جوهر ادراک‌کننده ساخته شده و از سوی دیگر یادآور می‌شود که ارزیابی هر موند به درجات وضوح ادراکات آن وابسته است. لاینیتس تأکید می‌کند که همه ادراکات به‌نوعی متمایز هستند اما فقط آن ادراکاتی که «به اندازه کافی» متمایزند می‌توانند زمینه بروز آگاهی نفسانی را فراهم آورند. این تمایز میان ادراک مغشوش و ادراک متمایز پرسشی اساسی درباره رابطه درجه وضوح و آگاهی پدید می‌آورد: آیا شدت وضوح با آگاهی هم‌پوشان است؟

رابرت براندوم در مقاله «لاینیتس و درجات ادراک» تلاش کرده است این خلأ را پر کند و نظریه لاینیتس را با مدلی استنتاجی روشن سازد. او ادراکات موندها را دارای دامنه بیانی می‌داند، یعنی هر ادراک مجموعه‌ای از عوارض یا ویژگی‌ها را در خود شامل می‌شود و از آن می‌توان حقایقی درباره موند و جهان نتیجه گرفت. در این چارچوب، درجات ادراک نه میزان شدت آگاهی بلکه میزان و تنوع استنتاج‌های ممکن از یک ادراک را نشان می‌دهند. براندوم نشان می‌دهد که هرچه دامنه بیانی یک ادراک غنی‌تر باشد، ادراک متمایزتر و قابلیت استنتاجی آن بیشتر است. بنابراین، تفاوت موندها به توزیع متفاوت این محتوا در ادراکاتشان وابسته است. او همچنین ادراک نفسانی را ادراک مرتبه‌بالتر می‌داند: یک ادراک زمانی آگاهانه است که ادراکی دیگر محتوای آن را مشخص کرده و به‌شیوه درستی از آن حاصل شده باشد. این مدل، ضمن حفظ اصل «بازنمایی همه جهان توسط هر موند»، توجیه می‌کند که چرا برخی ادراکات آگاهانه‌اند و برخی نه، و راهی برای توضیح نسبت میان بدن و ذهن در دیدگاه لاینیتس فراهم می‌آورد. نقطه قوت مرکزی این مدل در آن است که پرسش «چه هنگام یک ادراک آگاهانه است؟» را به پرسش «چه هنگام یک ادراک ادراکی دیگر را به‌نحو بسط‌دهنده و مشخص‌کننده پدید می‌آورد؟» ترجمه می‌کند. بدین ترتیب، آگاهی نه یک امر اسرارآمیز در سطح تجربه خام بلکه یک ساختار درونی در شبکه استنتاجی ادراکات می‌شود.

براندوم، با تکیه بر مفهوم دامنه بیانی، توضیح می‌دهد که چگونه موندها، با وجود بیان مشترک جهان، به‌واسطه نحوه توزیع محتوا در ادراکاتشان فردیت می‌یابند. او همچنین ادراک نفسانی را یک ادراک بسط‌یافته می‌داند و نشان می‌دهد که شرط لازم برای آگاهانه‌بودن یک ادراک، پدید آوردن ادراک مرتبه‌بالتری است که محتوای آن را دربرگیرد. تبیین براندوم نشان می‌دهد که چرا ممکن است آگاهی ما از برخی اشیای خارجی بیشتر از آگاهی مان نسبت به بدنمان باشد. براین اساس، آگاهی به ادراکاتی تعلق دارد که بیشتر بسط می‌یابند نه الزاماً به ادراکاتی با بیشترین محتوا.

با وجود قوت‌های یادشده، تفسیر براندوم با چالش‌هایی مواجه است. منتقدان استدلال کرده‌اند که نسبت‌دادن سازوکارهای استنتاجی به موناذهای عریان، که به‌کلی ناخودآگاه‌اند، مفهومی نارساست. براندوم توضیح می‌دهد که استنتاج‌های مدنظر او در سطح بیرونی و برای ناظر عقلانی هستند نه اینکه خود موناذهای بی‌جان استدلال کنند.

References

- Brandom, R. (1981). *Leibniz and degrees of perception*. *Journal of the History of Philosophy*, 19(4), 447–479.
- Gartenberg, Z. M. (2021). *Brandom's Leibniz*. *Pacific Philosophical Quarterly*, 102(1), 73–102.
- Jorgensen, L. (2015). *Leibniz on perceptual distinctness, activity, and sensation*. *Journal of the History of Philosophy*, 53(1), 49–77.
- Leibniz, G. W. (1991). *Discourse on metaphysics* (D. Garber & R. Ariew, Trans.). In *Discourse on Metaphysics and Other Essays*. Hackett. (Original work published 1686)
- Leibniz, G. W. (1991). *Monadology* (D. Garber & R. Ariew, Trans.). In *Discourse on Metaphysics and Other Essays*. Hackett. (Original work published 1714)
- Leibniz, G. W. (1982). *New essays on human understanding* (P. Remnant & J. Bennett, Eds., Abridged ed.). Cambridge University Press.
- Leibniz, G. W. (1989). *Philosophical papers and letters* (L. E. Loemker, Ed., 2nd ed.). Springer.
- Puryear, S. (2006). *Perception and representation in Leibniz* (Doctoral dissertation). University of Pittsburgh.
- Wilson, M. D. (1999). *Ideas and mechanism: Essays on early modern philosophy*. Princeton University Press.
- Leibniz, Gottfried Wilhelm (1989). *Philosophical Papers and Letters* (2nd ed.). Edited by Leroy E. Loemker. Springer.
- Puryear, Stephen (2006). *Perception and Representation in Leibniz*. PhD dissertation, University of Pittsburgh.
- Wilson, Margaret Dauber (1999). *Ideas and Mechanism: Essays on Early Modern Philosophy*. Princeton University Press.